

**ŞAMAXI YAYLASINDA NƏSİL VERƏN
QUŞLARIN KOMPLEKS TƏHLİLİ****Q.T.MUSTAFAYEV, N.A.SADIQOVA**
Bakı Dövlət Universiteti

Şamaxı yaylasında nəsil verən quşların taksonomik spektri (12 dəstə, 32 fəsilə, 69 cins) 90 növ və yarım növü əhatə edir. Hər bir növün bioekoloji göstəriciləri 13 parametrlə əsasən kompleks təhlil edilir. Alınan nəticələr bu ərazini ornitocoğrafi rayon statusunu təsdiq edir, bioloji müxtəlifliyin qorunması üçün taktik tədbirlərin nəzəri əsasını yaradır.

Şamaxı yaylası Böyük Qafqazın cənub yamaclarının şərq hissəsində alçaq dağları əhatə edir və ona cənub-qərbdən birləşən düzənliklə sərhədlənir. Bu rayon Şərqi Qafqazın dağ meşələri, Qobustan və Kür-Araz düzənliyi arasında keçid mövqe tutur. Ona görə Şamaxı yaylasında faunanın düzənlik və dağ elementləri qarışıqdır (Vereşaqin, 1959; Mustafayev, 1985). Burada nəsil verən quşların müasir faunası ilk dəfə K.M.Qəmbərov (1954) tərəfindən məqsədyönlü tədqiq edilmişdir. Lakin əraziyə ornitocoğrafi rayon statusu verilməsi və ornitofaunanın kəmiyyət baxımından xarakterizə edilməsi Q.T.Mustafayevə (1985) məxsusdur. Sonrakı bəzi yeniliklər monoqrafik məlumatlara (Mustafayev, Sadıqova, 2005) daxil edilmişdir.

MATERIAL VƏ METODLAR

Məqalənin əsasını müəllifin son 10 ildə apardığı çöl tədqiqatlarının nəticəsi təşkil edir. Tədqiqatlar Bakı Dövlət Universitetinin «Onurğalılar zoologiyası və bioekologiya» kafedrasının tematik poanına uyğundur. İşin əsas metodikası «faunanın kompleks ekoloji-landşaft təhlili» konsepsiyasıdır (Mustafayev, 1985, 1998, 2003). Kompleks təhlilə 13 parametrlə daxil edilmişdir. Ornitofaunanın taksonomik spektri (Mustafayev, 2004), növlərin və yarım növlərin təyin edilməsi (Mustafayev, Sadıqova, 2005), onların yem xarakteri (Mustafayev, Qarabəyli, Məhərrəmov, 2001) yerli ədəbiyyata, quşların sinantroplaşma səviyyəsi orijinal şkalaya görə (Mustafayev, Sadıqova, 2005) verilmişdir.

MATERIALIN MÜZAKİRƏSİ

Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, Şamaxı yaylasının müasir faunasında quşların 12 dəstəyə, 32 fəsiləyə və 69 cinsə daxil olan 90 növü nəsil verir. Bu növlərin Azərbaycanda yayılması və təbii biotopları aydın göstərir ki, quşların düzənlikdə, dağ ətəyində və dağ meşələrində yaşayan növləri Şamaxı yaylasında qarışıq kompleks əmələ gətirmişdir. Ona

görə ki, Girdmançay, Şahdağ-Qonaqkənd və Altıağac arasında, təbii landşaftlar güclü antropogen dəyişmələrə uğramışdır (Vereşagin, 1959; Mustafayev, 1985).

Şamaxı yaylasında nəsil verməkdən məhrum olmuş quşlar:

Böyük qarabatdaq	– <i>Phalacrocorax carbo</i>
Kürən vağ	– <i>Ardea purpurea</i>
Ağbaş kərkəs	– <i>Gyps fulvus</i>
Qaragöz qızılquş	– <i>Falco subbutea</i>
Adi qızılquş	– <i>Falco peregrinus</i>
Adi qaşqaldaq	– <i>Fulica atra</i>
Adi civdimdik	– <i>Crex crex</i>
Meşə göyərçini	– <i>Columba oenas</i>
Alabaxta göyərçin	– <i>C. polumbus</i>
Boz yapalaqca	– <i>Strix aluco</i>
Ala sığırçın	– <i>Pastor roseus</i>

Yeni gələnler:

Boz çiltouyq	– <i>Perdix perdix</i>
Xaltalı qur-qur	– <i>Streptopelia decaocto</i>
Qara uzunqanad	– <i>Apus apus</i>
Qaradöş sərçə	– <i>Passer hispaniolensis</i>
Adi pəsnəkquş	– <i>Remiz pendulinus</i>

Şamaxı yaylasında 10 növdən çox quşun nəsil verməkdən məhrum olması meşələrin qırılması və su hövzələrində rejimin pozulması nəticəsində olmuşdur. Adamların quşları birbaşa izləməsi güclənmişdir. Boz çiltouyq yaylanın yalnız Altıağac hissəsində qılmışdır. Xaltalı qurqur Azərbaycana, o cümlədən Şamaxıya 1980-ci illərdə gəlmişdir (Mustafayev, Sadıxova, 2005, s.221). Qaradöş sərçə və adi pəsnəkquş yolkənarı yaşıllığa cəlb olunmuşdur.

Meşələrin qırılması, seliteb sahənin genişlənməsi və su hövzələrinin rejiminin pozulması başqa rayonlarda təhlükə qarşısında olmayan bir qrup quşun kritik və subkritik vəziyyətə düşməsinə səbəb olmuşdur.

Şamaxı yaylasında son 10 ildə nəsil vermə populyasiyası kritik və subkritik vəziyyətə düşmüş quşlar:

Boz vağ	– <i>Ardea sinerea</i>
Qara çalağan	– <i>Milvus migrans</i>
Leşcil ağqartal	– <i>Neophron percnoptericus</i>
Cırtan qartal	– <i>Hieasaaerus pennatus</i>
Kiçik bozca	– <i>Chararius dubins</i>
Fiyu ilbizcüllüt	– <i>Tringa qlareola</i>
Ağqarın uzunqanad	– <i>Apus melba</i>
Adi göycəqarğa	– <i>Coracias qarrulus</i>

Kişnəyən yaşıl ağacdələ	– <i>Picus viridus</i>
Çil qaratomyq	– <i>Turdus viscivorus viscivorus</i>
Adi baltadimdik	– <i>Coccothraustes coccothraustes</i>
Çöl sərçəsi	– <i>Passer montanus</i>

Rayonda quşların taksonomik spektri ornitofaunanın qarışıq olmasını göstərir. Burada hər dəstəyə orta hesabla 2,7 fəsilə, hər fəsiləyə 2,2 cins, hər cinsə 1,3 növ düşür. Bu o deməkdir ki, rayonun hal-hazırkı şəraiti konkret taksona aid çoxlu növün yaşamasına imkan vermir. Belə ki, meşə quşları kifayət qədər meşə, su quşları çoxlu hövzə, qayalıq quşları çoxlu qaya tapa bilmirlər. Hər takson özündən kiçik bir-iki takson ilə təmsil olunmuşdur.

Fauna tipləri:		Yuva şəraiti:	
Transpalearkt	32 (35,6%)	Açıq	53 (58,9%)
Avropa tipi	28 (31,1%)	Örtülü	26 (28,9%)
Aralıqdəniz tipi	19 (21,1)	Aralıq mövqe	11 (12,2%)
Başqa tiplər	11 (12,2%)		
		Sosiologiyası:	
Növün makrostruktur:		Yuvası tək-tək yerləşən	76 (84,5%)
Politipik	77 (85,5 %)	Koloniallığa keçid	3 (3,3%)
Monotipik	13 (14,5 %)	Koloniya fakültativ	8 (8,9%)
		Koloniya obliqat	3 (3,3%)
Avifaunanın mövsüm dinamikası:			
Oturaq növlər	42 (46,7%)	Sinantrop luq səviyyəsi:	
Nəsil verməyə gələnələr	48 (53,3%)	Sinantrop deyil	65 (72,2%)
		Qismən sinantrop	13 (14,5%)
Kəmiyyət kategoriyası:		Yarım sinantrop	4 (4,5%)
Çoxsaylı	9 (10,0%)	Natamam sinantrop	3 (3,3%)
Adi saylı	35 (38,9%)	Tam sinantrop	5 (5,5%)
Nadir	46 (51,1%)		
		İnkişaf tipləri:	
Təbii biotopu		Maturonat	5 (5,6%)
Limnodofil	7 (7,8%)	İmmaturonat	83 (92,2)
Dondrofil	28 (31,1%)	Aralıq mövqe	2 (2,2 %)
Xamelobiont	14 (15,6%)		
Oreofil	12 (13,3%)	Sutkalıq fəallığı:	
Petrofil	7 (7,8%)	Gündüz quşu	85 (94,5%)
Seliteb sahə	5 (5,5%)	Gecə quşu	4 (4,4%)
Poliobiont	17 (18,9%)	Ala qaralıq quşu	1 (1,1%)
Haradan yem götürməsi:		Landşaftdan istifadəsi:	
Yerdən	25 (27,8%)	Nəsil vermək üçün	5 (5,6%)
Yerdən və sudan	1 (1,1%)	Hərtərəfli	85 (94,4%)
Yerdən və ağacdən	10 (11,1%)		
Yerdən və koldan	14 (15,5%)	Yem xarakteri:	
Yerdən, ağacdən, koldan	8 (8,9%)	Fitofaqlar	9 (10,0%)
Yerdən və havadan	3 (3,3%)	Zoofaqlar	62 (68,9)
Yerdən, havadan, ağacdən	4 (4,4%)	<i>bunlardan:</i>	
Ağacdən	8 (8,9%)	ümumi zoofaq	4 (4,4%)
Ağacdən və koldan	5 (5,6%)	yırtıcı	9 (10,0%)
Koldan	4 (4,4%)	entomofaq	49 (54,4%)
Havadan	7 (7,8%)	Polifaqlar	19 (21,1%)
Sudan	1 (1,1%)		

Şamaxı yaylasında nəsil verən quşların əsasını (66,7%) transpalearkt və Avropa tipləri təşkil edir. Aralaqdəniz tipli növlər 3-cü yer tutur (21,1%). Bu göstərir ki, rayonda meşələrin qırılması ornitofaunanın keyfiyyətinə nisbətən kəmiyyətinə daha çox təsir etmişdir. Başqa rayonlarda olduğu kimi, burada da politipik növlər üstünlük təşkil edir (85,5%). Oturaq növlər ilə nəsil vermək üçün gələn növlərin nisbəti yaxındır (46,7% və 53,3%). Nadir növlər çoxdur (51,1%), çoxsaylı və adi sayılı növlərin sayı (fon yaradanlar) ikinci yer tutur (müvafiq olaraq 10,0 və 38,9%). Quşların təbii biotopuna görə dendrofil qrup birinci yer (31,1%), polibiontlar ikinci (18,9%), xamelobiont və oreofil qruplar üçüncü yer tutur (15,6 və 13,3%) tuturlar. Növlərin böyük əksəriyyəti (94,4%) yerləşdiyi biotopdan hərtərəfli istifadə edir. Nəsil verdiyi biotopdan kənarında yemlənən növlər azdır (5,6%). Rayonda ornitofaunanın xeyli hissəsi (37 növ – 41,1%) örtülü və yarımərtülü şəraitdə yuva tikir. Bu da, zənnimizcə, neqativ təsirin çox olmasını göstərir. Növlərin çoxu (84,5%) yuvasını tək yerləşdirir. Müxtəlif xarakterli koloniyalar əmələ gətirən quşlar (14 növ – 15,5%) azlıq təşkil edirlər. Güman edirik ki, bu rayonda quşlar özünü və nəslini gizlətməyi üstün tuturlar. Quşların sinantroplaşma səviyyəsi başqa rayonlara nisbətən orta mövqə tutur. Sinantrop olmayan növlər qrupu çoxluq təşkil edir (72,2 %). Bu fikir immaturonat növlərə (92,2%) və gündüz quşları qrupuna da (94,5%) aiddir.

Quşların havadan yem götürməsinə görə əmələ gətirdikləri qruplar çoxdur (12 qrup). Lakin yem tapması və götürməsi yer ilə əlaqəli olan növlər çoxluq təşkil edir (65 növ – 72,2%). Yalnız yerdən yem götürənlər 25 növ və ya 27,8%-dir. Yem götürməsi ağac və kol ilə əlaqəli olan növlərin sayı 2-ci yer tutur (63 növ – 70%). Yem xarakteri baxımından zoofaqlar çoxluq təşkil edir (62 növ – 68,9%). Bunların da çoxu (54,4%) entomofaqlardır. Polifaq növlərin sayı (19 növ – 21,1%) ikinci yer tutur.

Cədvəl 1

Şamaxı yaylasında nəsil verən quşların kompleks bioekoloji göstəriciləri

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	<i>Podiceps niqricollis niqricollis</i>	TR	Pt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	YT	Sd	Mat	Gün	Su	Zof
2.	<i>Ardea cinerea cinerea</i>	TR	Pt	S	Nr	Lim	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Aq	Su,Y	Zof
3.	<i>Mifvus miqrans miqrans</i>	TP	Pt	N	Nr	Df	Nv	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y	Yır
4.	<i>Accipiter nisus nisus</i>	TP	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y,HA	Yır
5.	<i>Circus piqarqus</i>	Ad	Mt	N	Nr	Orf	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y,K	Yır
6.	<i>C. cyaneus cyaneus</i>	TP	Pt	S	Nr	Orf	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y	Yır
7.	<i>C. aeruginosus aeruginosus</i>	TP	Pt	S	As	Orf	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Yır
8.	<i>Neophron percnopterus percnopterus</i>	Ad	Pt	N	Nr	Pf	Nv	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y	Yır
9.	<i>Hieraetus pennatus pennatus</i>	Avr	Pt	N	Nr	Df	Nv	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y	Yır
10.	<i>Folqo naumanni</i>	M	Mt	N	Nr	Pb	Ht	Ör	Kf	Ys	Imm	Gün	Y	Enf
11.	<i>F.tinnuclus tinnuclus</i>	Sb	Pt	S	As	Pb	Nv	Am	YT	Qs	Imm	Gün	Y	Yır
12.	<i>Coturnix coturnix coturnix</i>	TP	Pt	N	As	Orf	Ht	Aç	YT	Sd	Mat	Gün	Y	Ff
13.	<i>Alectoris chukar kurdestanica</i>	Ad	Pt	S	As	Pf	Ht	Am	YT	Sd	Mat	Gün	Y	Ff
14.	<i>Phasianus colchicus colchicus</i>	K	Pt	S	Nr	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Mat	Gün	Y	Ff
15.	<i>Perdix perdix caucas</i>	TP	Pt	S	Nr	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Mat	Gün	Y	Pof
16.	<i>Charadrius dubius curonicus</i>	TP	Pt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	YT	Sd	Am	Gün	Y	Enf
17.	<i>Trinqa qraleola</i>	TP	Mt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	YT	Ns	Am	Gün	Y	Enf
18.	<i>Coolumba livia neqlecta</i>	Ad	Pt	S	Çs	Pb	Ht	Ör	Ko	Sd	Imm	Gün	Y	Ff
19.	<i>Strettopelia decaocta decaocta</i>	Avr	Pt	S	As	Ss	Ht	Aç	YT	Ts	Imm	Gün	Y	Ff

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
20.	S.turtur turtur	Avr	Pt	N	As	Df	Ht	Aç	YT	Qs	Imm	Gün	Y	Ff
21.	Otus scops scops	TP	Pt	N	As	Df	Ht	Ör	YT	Qs	Imm	Gecə	HA	Enff
22.	Asio otus otus	Sb	Pt	S	Nr	Df	Nv	Am	YT	Sd	Imm	Gecə	YA	Yır
23.	Athene noctua indigena	M	Pt	S	As	Pb	Ht	Ör	YT	Ns	Imm	Gecə	A	Yır
24.	Cuculus canorus canorus	Sb	Pt	N	As	Pb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	H	Enf
25.	Caprimulgus europaeus meridionalis	Avr	Pt	N	As	Pb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gecə	H	Enf
26.	Apus apus apus	Avr	Pt	N	As	Pb	Ht	Ör	Kf	Ys	Imm	Gün	H	Enf
27.	A.melba melba	Ad	Pt	N	Nr	Pf	Ht	Ör	Kf	Sd	Imm	Gün	H	Enf
28.	Coracias qarrulus qarrulus	Avr	Pt	N	Nr	Pb	Ht	Ör	YT	Qs	Imm	Gün	YA	Enf
29.	Merops apiaster	Ad	Mt	N	As	Orf	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	H	Enf
30.	Upupa epops epops	Ad	Pt	N	As	Pb	Ht	Ör	YT	Ys	Imm	Gün	AY	Enf
31.	Picus viridis viridis	Avr	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	A	Enf
32.	Dendrocopas major tenuirostris	Tp	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	A	Enf
33.	D.medius caucasicus	Avr	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	YAK	Enf
34.	Carvus carone scharpii	TP	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	YT	Qs	Imm	Gün	YAK	Pof
35.	Pica pica pica	TP	Pt	S	Çs	Df	Ht	Aç	Kk	Ys	Imm	Gün	YAK	Pof
36.	Garrulus qlandarius	TP	Pt	S	As	Pb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YA	Pof
37.	Sturnus valqaris caucasicus	Avr	Pt	S	As	Ss	Ht	Ör	Kf	Ns	Imm	Gün	YA	Pof
38.	Hirundo rustica rustica	TP	Pt	N	As	Ss	Ht	Am	Kk	Ts	Imm	Gün	H	Enf
39.	Delichon urbica urbica	TP	Pt	N	Çs	Orf	Ht	Am	Ko	Ts	Imm	Gün	H	Enf
40.	Galerida cristata caucasica	Ad	Pt	S	Çs	Orf	Ht	Aç	YT	Qs	Imm	Gün	Y	Ff
41.	Melanocoripha calandra calandra	Ad	Pt	S	Çs	Orf	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y	Ff
42.	Lulluba arborea pallida	Avr	Pt	S	Nr	Orf	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Enf
43.	Alauda arvensis canterella	TP	Pt	S	As	Orf	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y	Pof
44.	Anthus campestris boehmii	Ad	Pt	N	As	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Enf
45.	A.trivalis trivalis	TP	Pt	N	Nr	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Enf
46.	Motacilla cinerea cinerea	TP	Pt	S	Nr	Lim	Ht	Am	YT	Qs	Imm	Gün	YAH	Enf
47.	M. alba dukhunensis	TP	Pt	N	Nr	Lim	Ht	Am	YT	Qs	Imm	Gün	YAH	Enf
48.	Sita europaea caucasica	Avr	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	A	Enf
49.	S.neumayer rupicola	Ad	Pt	S	Nr	Pf	Ht	Am	Kk	Sd	Imm	Gün	Y	Enf
50.	Lanius collurio	Ad	Mt	N	Çs	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Enf
51.	L. minor	Avr	Mt	N	Nr	Df	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YA	Zof
52.	Oriolus oriolus oriolus	Avr	Pt	N	As	Df	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	A	Enf
53.	Troglodytes troglodytes hyrcanus	TP	Pt	S	As	Xb	Ht	Am	YT	Sd	Imm	Gün	KA	Enf
54.	Sylvia atricapilla dammholzi	Avr	Pt	N	Nr	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	K	Enf
55.	S.communis icterops	Avr	Pt	N	Nr	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	K	Enf
56.	Phylloscopus collybita abietinus	TP	Pt	N	Nr	Df	Ht	Am	YT	Sd	Imm	Gün	AH	Enf
57.	Ph.lorenzi	Ad	Mt	N	Nr	Xb	Ht	Am	YT	Sd	Imm	Gün	KAH	Enf
58.	Ph. nitidus	K	Mt	N	Nr	Df	Ht	Am	YT	Sd	Imm	Gün	AH	Enf
59.	Acrocephalus palustris	-	Mt	N	Nr	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	K	Enf
60.	A.arundinaceus arundinaceus	Avr	Pt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	K	Enf
61.	Muscicapa striata striata	Avr	Pt	N	As	Df	Ht	Am	YT	Sd	Imm	Gün	H	Enf
62.	Saxicola rubera	Avr	Mt	N	As	Orf	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y	Enf
63.	S. torquata varieqata	TP	Pt	N	Nr	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Enf
64.	Oenanthe oenanthe oenanthe	TP	Pt	N	As	Pf	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	YH	Enf
65.	O. finshii	Ad	Mt	N	Nr	Pf	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	YH	Enf
66.	O. isabellina	M	Mt	N	Nr	Orf	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	YH	Enf
67.	Cercatrichas qalactotes familiaris	Ad	Pt	N	Nr	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Enf
68.	Turdus viscivorus viscivorus	Avr	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YA	Enf
69.	T. merula aterrimus	TP	Pt	S	As	Pb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YAK	Pof
70.	Aegithalos caudatus major	TP	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	A	Enf
71.	Remiz pendulinus menzbieri	TP	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	YT	Qs	Imm	Gün	A	Enf
72.	Parus caeruleus satunini	Avr	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	AK	Enf
73.	P. major major	TP	Pt	S	As	Pb	Ht	Ör	YT	Qs	Imm	Gün	AYK	Enf

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
74.	Phoenicurus phoenicurus samamisticus	Avr	Pt	N	Nr	Df	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	A	Enf
75.	Luscinia megarhynchos megarhynchos	Avr	Pt	N	As	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	AK	Enf
76.	Eritacus rubecula caucasicus	Avr	Pt	S	As	Df	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	AKY	Enf
77.	Passer domesticus caucasicus	TP	Pt	S	Çs	S	Ht	Ör	Kf	Ts	Imm	Gün	YAK	Pof
78.	P. hispaniolensis transcaspicus	Ad	Pt	N	As	S	Ht	Am	Ko	Ts	Imm	Gün	YK	Pof
79.	P. montanus transcaucasicus	TP	Pt	S	Nr	Pb	Ht	Ör	Kf	Ys	Imm	Gün	YA	Pof
80.	Petronia petronia exiquis	Ad	Pt	N	Nr	Pf	Ht	Ör	Kf	Qs	Imm	Gün	Y	Pof
81.	Fringilla coeleps caucasica	Avr	Pt	S	As	Df	Ht	Ör	YT	Sd	Imm	Gün	YA	Pof
82.	Chloris chloris bilkevicshi	Avr	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	AY	Pof
83.	Carduelis carduelis brevirastris	Avr	Pt	S	Çs	Pb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Pof
84.	Acanthis cannabina bella	Avr	Pt	S	As	Pb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Pof
85.	Carpodacus erythrinus kubanensis	TP	Pt	N	As	Xb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Pof
86.	Coccothraustes coccothraustes niqricans	TP	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	A	Ff
87.	Emberiza calandra calandra	Avr	Pt	S	Çs	Pb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Pof
88.	E. melanocephala	Ad	Mt	N	Çs	Fb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Pof
89.	E. cia prageri	Ad	Pt	S	As	Pb	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	YK	Pof
90.	E. hortulana	Avr	Mt	N	Nr	Df	Ht	Aç	YT	Sd	Imm	Gün	Y	Pof

Sərti işarələr: TP-transpalearkt, Ad-aralıqdəniz, Avr-Avropa, Mt-montipik, Pt-politipik, S-oturaq, N-nəsil vermək üçün gələn; Nr-nadir, As-adi saylı, Çs-çoxsaylı; Lim-limodofil, Df-dendrofil, Xb-xameobiont, Orf-oreofil, Pt-petrofil; Ss-seliteb sahə; Pb-polibiont; Ht-hərtərəfli; Nv-nəsil verir, Aç-açıq, Ör-örtülü, Am-aralıq; YT-yuvası tək-tək olur; Kk-koloniallığa keçid, Kf-kolonial fakültativ; Ko-koloniya obliqat, Sd-sinantrop deyil, Qs-qismən sinantrop, Ys-yarımsinantrop, Ns-natamam sinantrop, Ts-tam sinantrop; Mt-maturant, Imm-immaturant; Gün-gündüz, Gecə; Y-yer, A-ağac, K-kol, H-hava, Ff-fitofaq, Zof-zoofaq, Enf-entomofaq, Yur-yırtıcı, Pof-polifaq.

NƏTİCƏ

Şamaxı yaylasında nəsil verən ornitofaunanın tərkibi azan və dağ elementlərinin qarışığından ibarətdir və antropogen faktorların təsirinə çox məruz qalmışdır. Bu ərazi ornitocoğrafi rayon statusuna uyğundur və Mərkəzi-Azərbaycan sahəsinə daxildir.

ƏDƏBİYYAT

1. Верещагин Н.К. Млекопитающие Кавказа. История формирования фауны. М.-Л., изд-во АН СССР, 1959, 703с.
2. Гамбаров К.М. Материалы по орнитофауне восточной части южного склона Главного Кавказского хребта и прилегающей низменности // Труды Института зоологов Азерб ССР, 1954, т.17, с.57-112.
3. Мустафаев Г.Т. Птицы наземных экосистем Азербайджана: автореф.... докт. биол. наук. Москва, 1985, 54с.
4. Мустафаев Г.Т. Орнито-экологическое районирование Азербайджана // Учен. зап. АГУ, сер.естеств.наук, Баку, 1998, №1, с.74-79.
5. Mustafayev Q.T. Quru sahədə yaşayan onurğalı heyvanların kompleks ekoloji təhlil parametrləri // Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin I qurultayının materialları. Bakı, Elm, 2003, s.466-470.
6. Mustafayev Q.T. Azərbaycanada ornitofaunanın taksonomik spektri. Bakı, BDU nəşriyyatı, 2004, 35s.
7. Mustafayev Q.T., Qarabəyli F.Z., Məhərrəmov N.A. Onurğalı heyvanların ekologiyası (dərslik). Bakı, BDU, 2001, 197s.
8. Mustafayev Q.T., Sadıqova N.A. Azərbaycan quşları (monoqrafiya). Bakı, «Çaşıoğlu», 2005, 419s.

**КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ ГНЕЗДЯЩИХСЯ ВИДОВ
ОРНИТОФАУНЫ ШЕМАХИНСКОГО НАГОРЬЯ**

Г.Т.МУСТАФАЕВ, Н.А.САДЫГОВА

РЕЗЮМЕ

Приводится таксономический спектр гнездовой орнитофауны Шемахинского нагорья по 13 параметрам. Всего 90 видов, относящихся к 69 родам, 32 семействам, 12 отрядам. Результаты анализа полностью характеризуют территорию как орнитогеографического района и составляют научную основу тактических приемов, необходимых для сохранения биологического разнообразия.

**COMPLEX ANALYSIS OF NESTING SPECIES OF ORNITHOFAUNA
OF SHEMAHKA MOUNTAINOUS PART**

G.T.MUSTAFAYEV, N.A.SADIKHOVA

SUMMARY

It is adduced the taxonomic spectrum of nesting ornithofauna of Shemahka mountainous part by 13 parametres. In all there are 90 species belonging to 69 genera, 32 families, 12 detachments. Results of analysis completely characterize the territory as ornithogeographical region and form the scientific basis of tactical reception for the remaining biological variety.